

Suudsusanna- SüüMfoonia

SAUNAST SUURVORMIKS:
(Vasakult) helilooja Märt-
Matis Lill, lavastaja
Tarmo Tagamets ja
dirigent Kaspars Putniņš
toovad augustis Mooste
Folgikojas lavale
„Suudsusannasüüfoonia“.

Helilooja **Märt-Matis Lill**, lavastaja **Tarmo Tagamets** ja dirigent **Kaspars Putniņš** lasksid ennast Haanjamaal Mooska suitsusaunas kolm tundi järjest vihelda, määrida, masseerida ja kuumutada.

Suure kunsti nimel. Meestega käis saunas **Madis Jürgen**. ▶▶ 48

"KESKENDU ISEENDALE, KESKENDU SELLELE, KUIDAS SA HINGAD! VAATA ENDASSE! MUUD MÕTTED UNUSTA ÄRA!"

TRUMMELDAB MEHISELT: Eda Veeroja on viinud Eesti suitsusauna UNESCO kultuuripärandi nimekirja. Ta ütleb, et saunaskäik hoiab inimese nädalapäevad virge ja töövoime kasvab vähemalt 15 protsenti. Eda vihtlemist saab tunda Märt-Matis Lill.

PÄRAST SAUNA JÄÄAUKU: Helilooja Märt-Matis Lill on meele isa Jaan Kaplinski suitsusauna lõhn ja maitse. Pärast sauna ujuma minnes võimendus see lõhn veel eriti. Kahjuks läks Kaplinski suitsusaun põlema, nagu suitsusaunadega vahel juhtub.

SAUNAGA LÕPEVAD HAIGUSED: ...ja lendavad koos muude halbade asjadega pealae kaudu minema. Selles veendub lavastaja Tarmo Tagamets.

Eda), siis tuleb Märt-Matise eestlausele ettekandele tuntud regilaulutöötlus „Veere, veere, päevakene“.

Kaspars ei räägi pärast tükk aega midagi.

Lavastaja Tagamets on selleks ajaks minema hiilinud. Tal on põhjus. MTÜ Müüdüd Naer tuleb välja esietendusega „Needid ja suhkruvatt“. Ja ta tahab kohal olla.

NII ET NÜÜD ON LEHEMEHE KORD!

Eda käib jalatalla põhjalikult üle: pole su tervisel väga häda midagi! Väga huvitav tunne on, kui jalatalla alla pannakse kupp. Ja veel huvitavam on, kui see lurtsti ära võetakse. Jõuab kuskile põlveni.

„Kuule, sa tegid ikka kunagi nalja ja viskaid kildu! Miks sa nüüd nii vastikult tõsine oled!?“

???

„Ära võta elu nii tõsiselt, luba endale ikka nalja ka!“

Jõuab puusadeni, räägib, et võimlemine ei teeks liigestele paha. „Ja no need ölad! Kohe näha, et istud arvuti taga, kanalid puha kinni!“

Kuuma kannatad? Kannatan. Ajab vihad kerisel kuumaks ja trummeldab mehisele.

Ja siis. Mauh - jääkülme vesi kraesse. Hing jälle kinni kooks. Siis katab ta mu kuumade vihtadega ja jätab nõrguma nagu pesu.

Eda: „Kõige parem on see, kui sa ei tunne nüüd mitte midagi, ei head ega halba. Sa ei ihka midagi, sa lihtsalt oled, ja sul on rahu. See ongi nirvaana, mida kõik kogu maailmas taga otsivad. Meie kultuuris on see täitsa olemas!“

Saunaskäigu finaal on tänamine. Vihaga sopsutatakse läbi kehaposad, mida tänada tahetakse. Rüttn on selline, et sops vihaga ja silp juttu.

Ai-tüma-jala-hene, ait.
Ai-tüma-käe-hene-ait.
Ai-tüma-põlve-hene-ait!
Ai-tüma-pea-hene-ait!
Ai-tüma-sanna-hene, ait!
Aitüma, Edakene, aitüma, ait.

Kolm tundi läheb nagu niuhti. Kui Kasparsil eluvaim uuesti sisse tuleb, küsib ta Edalt, et kuidas sa küll jõuad.

Eda ütleb, et ega ma ise ei jõuaks, see jõud tuleb kuskilt ülevalt. „Suitsusannasümfoonia“ olulised tegelased sõidavad Haanjamaalt Tallinna ja oleks, et neile ülipeale kipuks või silm kinni läheks. Ei, kus sa sellega!

simesena ütles sõna „suitsusannasümfoonia“ välja **Rahmani Jan**, Uma Lehe päätoimendaja. Seda juhtus kuulma **Triinu Laan**, Võru Instituudi projektijuht ja lastekirjanik. Ta arutas asja **Mari Kalkuniga** (rahvamuusik Haanjamaalt) ja Mari pöördus helilooja **Märt-Matis Lille** poole, et mis oleks, kui teeks.

Märt-Matis Lill süvenes suitsusaunamaatikasse pooleteiseks aastaks. Ja valmis 80 minutit pikk maataapne teos. 5. aprillil on täiskasnoosiseisuga läbimäng. Ja augusti esimesel nädalal kolm etendust Mooste Folgikojas.

Et teemasse veelgi sügavamalt sisse elada, sõidavad helilooja Lill, dirigent **Kaspars Putniņš** ja lavastaja **Tarmo Tagamets** (Rakvere teater) Mooska tallu Haanjamaal, kus neid ootab köetud suitsusauna.

UKSE KÕRVAL on suur veneaegne poe-arvelaud. Kaheksa arvelaunuppu on vasakule lükatud - mis tähendab, et Mooska peremees **Urmas Veeroja** on kütnud saunahjus ära kaheksa traatkorvitait lepa-puid. Just lepa-puid, sest haab ei sobi. Haab jätab õhku hapuka lõhna, mis perenaisele **Edale** ei meeldi. (Kuigi Eda teab üht meest, kellele see hapukas lõhn meeldib.)

Urmas on saunaga kütmise ajal juttu ajanud. Uuritud, kuidas saunale vahepeal läinud on. Sest saun on nagu inimene, ta käekäigu vastu tuleb huvi tunda.

Mooska talus on holm suitsusauna.

Kahes võetakse leili, kolmandas suitsutatakse liha (sest Euroopa Liidu reeglite järgi ei tohi liha suitsutada selles saunas, kus vihtlemas käiakse). Hea suitsusüsingi jaoks tuleb küttä sauna 48 tundi. Iga tunni tagant tuleb lisada mõni halg, et temperatuur oleks ühtlane ja poleks väga kuum.

JA NÜÜD, KUNSTIMEISTRID, püksid maha, marss!

Helilooja Märt-Matis Lill, kahe-meetrine Kaspars Putniņš ja lavastaja Tarmo Tagamets istuvad lavaserval nagu pääsukesed. Tagamets on eelmisel õhtul peetud teatriauhinde üritusest veidi mõttikus meeleolus.

See sobib, sest saun pole koht, kus vallatust tehakse. Ja siis see algab.

Eda, paks kittel seljas, vildist müts peas, lööb trummi nagu vana udmurt Lennarti filmis.

Tere-tere, sannakene!
Tere-tere, kivikene!
Tere-tere, vihakene!
Tere, püha veekene!

Kõik jorisevad kaasa. Ja siis on vaikus. Higipiisk kukub põrandale ja see on selgesti kuulda.

Eda: „Keskenduge hingamisele, vaadake enda sisse.“

Mujale polegi väga vaadata ka, saun on hämar.

(Lava all põranda juures on siiski pisikesed tuled.)

Triinu Laan (Võru Instituudi projektijuht) võtab kopsikuga kuumavett ja viskab kerisele.

Kšššššššššš. Meenutab seda, kuidas sümfooniaorkestri taldrikumängija oma instrumente vastamisi lööb. Eda sopotab tammevihaga

nagu papp paasapäeva hommikul. Veepritsmed säravad valgusvihus. Keegi ohkab. Keegi ähhib.

Saunalised tilguvad, nagu oleks vihma kätte jäänud.

Ja põrand on korraga läbimärk. Eda: „Aja minema see kamandaja, kes sul kuklas istub ja sind tagant sunnib! Aja minema! Keskendu iseendale, keskendu sellele. Muud mõtted unusta ära!“

Ajame minema, keskendume, unustame.

Eda: „Ja jalga risti ärge istuge. Siis energia ei voola!“

Eda kõmistab trummi. *Maaemä, anna jõudu. Taevaisä, anna tarkust!*

Maaemä, anna jõudu. Taevaisä, anna tarkust!

Hinga sisse, hinga välja!
Hinga sisse, hinga välja!
Suust sisse, ninast välja.
Suust sisse, ninast välja.
Teistpidi ka.

Ninast sisse, suust välja.
Triinu Laan jälle kopsikuga kerise juures.

„Panen rohkem või sussutan niisama?“

„Pane rohkem!“

Istun kerisele kõige lähemal ja tunnen, kuidas vasakul küljel on päris soe. Pärast vaatan - tore punane plärakas külje peal.

KATERÄTT ÜMBER (või ka mitte) ja õue värske õhu kätte.

Sauna ees on tünn leige veega. Vaevalhigi tuleb maha pesta. Ja juua tuleb.

Igaüks joob vähemalt pool tassi pärnaõie-kanarbiku teed.

Ja tagasi lavale! Nüüd hõurutakse ennast soolaga kokku. Igaüks võtab suurest savikausist peotäie jämedat soola ja teeb ennast soolaseks. Väga soolaseks. Lavalaud ja põrand ka paksult soola täis.

Eda kõmistab: *Sool, sool, haitse minno kurjast! Sool-sool, haitse minno kurjast!*

Õige mitu peotäit läheb mehe peale seda soola ära.

Nüüd tuuakse meepott. Igaüks peab oma kõrvalolija selja meega sisse hõõruma. Nelli mahukate peotäit läheb seda metalli keskmise mehe keskmise selja peale. Või viis.

Ole sa terve! („Aitäh“ ei tohi saunas otsesõnu öelda!)

EDA JAGAB VIHAD LAIALI. Mõni saab tammeviha (tamm annab hirmsasti energiat), mõni saab vahtraviha (vaher rahustab), mõni saab sarapuuvihha (sarapuu aitab hingehäda-de korral).

Viht torgatakse kuumavette, saputatakse kerisekivide kohal, ja nüüd on viht valmis. Viht on oluline instrument. Viht, millega vanasti kahenädalast tütte viheldi, pandi saunaräästasse, ja seal ta ootas, kuni teda lahkunule pea alla vaja läks.

Nii räägib Eda. „Palju sa, Eda, aastast vihtu teed?“ „Hullult!“

Sops-sops-sops-sops. Meestel käib see nii: kõigepealt parem jalg, siis vasak jalg, siis parem käsi, siis vasak käsi ja nii edasi.

Naisel teistpidi: vasak jalg, parem jalg, vasak käsi, parem käsi...

Ühtemoodi on see, et haigused ja halvad asjad lendavad minema pealae kaudu.

Jälle kõmised trumm. *Käed-kergeks-silmad-selgeks! Varesale-valu-harahale-haigust! Mis minekil, tuu minku! Mis tulekil, tuu tulku!*

MOOSKA TALU TIIK on 28. märtsil veel üleni jääkaane all.

Kalda äärde on raiutud neljakan-diline auk. Vesi tiigis on neli kraadi soe.

Ja tee, mis sina tahad, kui vette astun, on hing rinnus kinni, enam hingata ei saa.

„Rahulikult, rahulikult!“ õpetab Eda, seisab kõrval ja loeb numbreid nagu poksikohtunik.

„Kaheksa, seitse, kuus...“

Õlgades torgiks nagu miljon nõela.

„Kuus, viis, neli... Sunni ennast rahulikult!“

Tunnen ennast nagu Zaporozets, mille süüde on paigast ära.

Eda: „Juba tuleb, juba tuleb!“

Kolm, kaks, üks...“

Nüüd august välja ja kiiresti lavale!

„Panen rohkem või sussutan niisama!“

Triinu jälle kerise juures, kulp peos. „Pane rohkem!“

Pšššššššššš.

Nagu sümfooniaorkestri löökpi-limängija oleks taldrikuud vastamisi löönud.

Naisel teistpidi: vasak jalg, parem jalg, vasak käsi, parem käsi...

Ühtemoodi on see, et haigused ja halvad asjad lendavad minema pealae kaudu.

Jälle kõmised trumm. *Käed-kergeks-silmad-selgeks! Varesale-valu-harahale-haigust! Mis minekil, tuu minku! Mis tulekil, tuu tulku!*

MOOSKA TALU TIIK on 28. märtsil veel üleni jääkaane all.

Kalda äärde on raiutud neljakan-diline auk. Vesi tiigis on neli kraadi soe.

Ja tee, mis sina tahad, kui vette astun, on hing rinnus kinni, enam hingata ei saa.

„Rahulikult, rahulikult!“ õpetab Eda, seisab kõrval ja loeb numbreid nagu poksikohtunik.

„Kaheksa, seitse, kuus...“

Õlgades torgiks nagu miljon nõela.

„Kuus, viis, neli... Sunni ennast rahulikult!“

Tunnen ennast nagu Zaporozets, mille süüde on paigast ära.

Eda: „Juba tuleb, juba tuleb!“

Kolm, kaks, üks...“

Nüüd august välja ja kiiresti lavale!

„Panen rohkem või sussutan niisama!“

Triinu jälle kerise juures, kulp peos. „Pane rohkem!“

Pšššššššššš.

Nagu sümfooniaorkestri löökpi-limängija oleks taldrikuud vastamisi löönud.

FOTOD VALLO KRUIUSER

„Suitsusannasümfoonia“.

Muusikalavastus ühes vaatuses. Helilooja Märt-Matis Lill. Dirigent Kaspars Putniņš. Lavastaja Tarmo Tagamets (Rakvere teater). Kunstnik Liisa Soolepp. Valguskunstnikud Mari-Riin Paavo (Ugala teater) ja Sander Aleks Paavo (Ugala teater). Elektroonika Tarmo Sumera. Libreto Märt-Matis Lill ja Taago Tübin (Ugala teater). Esitavad Eesti Filharmoonia Kammerkoor, ERSO muusikud (lindilt ja live'is), pärimusmuusikud Mari Kalkun ja Meelika Hainsoo ning näitlejad Laui Otsar, Sten Karpov (Endla teater) ja Agu Trolle. Etendused 2., 3. ja 4. augustil. Mooste Folgikojas.

VAIKUS: Pärast seda, kui Eda Veeroja on dirigent Kaspars Putniņšil kahemeetrist keret kahe vihaga vemmeldanud, ei räägi Kaspars tükk aega midagi.

